

З ІСТОРІЇ СТОСУНКІВ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ФІНЛЯНДІЄЮ

(Публікація брошури Германа Гуммеруса “Самостійна Фінляндія” у Києві в 1918 році)

В березні 1918 року в друкарні Української Центральної Ради видавництвом “Серп і молот” була опублікована невеличка брошура “Самостійна Фінляндія” Германа Гуммеруса, майбутнього керівника дипломатичного представництва Фінляндії в Україні. На її обкладинці зазначалося: “Брошура написана спеціально для видавництва – автором фінляндцем”. Поява цієї роботи та її авторство не були випадковими.

Титул видання.

Герман Грегоріус Гуммерус (1877 – 1948) був відомим вченим-істориком – фахівцем з економічної та соціальної історії Стародавнього Риму а також громадсько-політичним діячем Фінляндії. Політичну діяльність він розпочав невдовзі після оголошення маніфесту імператора з положеннями про порядок видання законів від 3 (15) лютого 1899 р., за яким законодавство Великого Князівства Фінляндського підпорядковувалося загальнодержавному; станове представництво позбавлялося частини своїх повноважень а Сейму відводилася лише консультативна роль. Невдовзі, 7 (20) червня 1900 р., був виданий маніфест про запровадження російської мови в адміністративне діловодство Великого Князівства, а 29 червня (12 липня) наступного року маніфестом Миколи II був затверджений Статут про військову повинність у Фінляндії.

Ці законодавчі акти викликали серед населення Великого Князівства могутній рух опору, спочатку “пасивний”, потім – “активний”. Бойкотувалися призови на військову службу, відбувалися масові вуличні антиурядові демонстрації. Зважаючи на ускладнення ситуації, генерал-губернатор М.Бобриков, який і до цього проводив послідовну русифікаторську політику, домігся для себе тимчасових надзвичайних повноважень. Згідно інструкції, затвердженій 13 (26) березня 1903 р. генерал-губернатор оголошувався вищим представником державної влади у Фінляндії, головою сенату, начальником цивільного управління, наділявся вищою поліцейською владою тощо. 20 березня (2 квітня) 1903 р. була імператором була прийнята “постанова про

заходи щодо охорони у Фінляндії державного порядку і громадянського спокою”, якою у Великому Князівстві на три роки запроваджувався надзвичайний стан.

Такий розвиток подій переконав Г.Гуммеруса у необхідності активного опору імперській владі. Він прийняв участь у діяльності однієї із груп активістів, яка за прикладом російських есерів стала на шлях “пропаганди справою” і розпочала підготовку до фізичного знищення головного символу пригноблення фінів – генерал-губернатора М.Бобрикова. Однак, реалізувати жоден із планів замаху учасникам групи не вдалося. Змовників випередив 29-річний помічник начальника бухгалтерії Головного управління учбових закладів Еуген Шауман, який за власною ініціативою 16 червня 1904 р. смертельно поранив М.Бобрикова, а сам покінчив життя самогубством.

Хоча Герман Гуммерус не приймав безпосередньої участі у цьому замаху, але за підозрою у причетності до нього він був заарештований. Однак, слідству не вдалося знайти достатніх доказів і його звільнили¹.

У 1905 р. Герман Гуммерус вступив до підпільної Фінської Партії Активного Опору. Активісти виступали за опір російській владі й боротьбу за національне самовизначення Фінляндії як за допомогою пропаганди, так і зброї.

Після загального страйку у жовтні 1905 р., до якого приєдналося і Велике Князівство Фінляндське, Микола II проголосив скасування лютого маніфесту і пообіцяв запровадження більш демократичного закону про сейм. Після його прийняття у 1906 р. Фінляндія перейшла від застарілого станового представництва до однопалатного парламенту, який скликався на основі загального та рівного виборчого права. Жінки також отримали право приймати участь у виборах та бути обраними.

Нова політична ситуація не сприяла діяльності підпільної націоналістичної партії і у 1908 р. вона практично припинила свою діяльність, хоча офіційно розпущена не була. Частина ж інтелігенції і після цього продовжувала підтримувати активістський рух.

Г.Гуммерус був головним редактором газети активістів “Framtid” (“Майбутнє”). В ній часто друкувалися

досить сміливі статті, в яких у легко завуальованій формі пропагувалась ідея повної незалежності Фінляндії. За це Г.Гуммерус був заочно засуджений до шести місяців ув'язнення, але відбувати покарання йому не довелося, оскільки в цей час він перебував за кордоном².

На початку Першої світової війни Г.Гуммерус встановив зв'язок з представниками німецької влади і запропонував їм співробітництво з фінськими націоналістами.

В 1914 р. керівний орган руху пасивного опору так званий "Кагал" ("Kagaali"), призначив Г.Гуммерус своїм представником у Стокгольмі. Але невдовзі Г.Гуммерус розірвав свої стосунки з поміркованим "Кагалом" і встановив зв'язок із знову зміцнілим активістським рухом. З часом бюро Г.Гуммеруса у Стокгольмі перетворилося на неофіційне представництво фінського руху опору за незалежність. Саме тоді його захопила ідея укладення союзу між народами, які населяли окраїни Російської імперії, для спільної боротьби за незалежність.

У 1916 р. за ініціативи прибалтійського німця барона Фрідріха фон Роппа та за всебічного сприяння Міністерства закордонних справ Німеччини був створений "Союз поневоленних Росією народів" ("Die Liga der Fremdvölker Russlands"), в роботі якої взяли участь представники Фінляндії, України, Литви, Польщі, Грузії, Естонії, мусульманських народів та прибалтійських німців. "Союз" діяв в руслі німецької воєнної пропаганди, однак більшість її членів діяла керувалася щирими патріотичними прагненнями. До них належав і Г.Гуммерус, який представляв Фінляндію в керівництві цієї організації та очолював її стокгольмське бюро³.

Невдовзі Г.Гуммерус познайомився Дмитром Донцовим та Володимиром Степанківським. Останній очолював засноване ним за допомогою Німеччини Українське Бюро у Лозанні, де видавав франкомовний тижневик "L'Ukraine" та у співпраці з Д.Донцовим – часопис "Bulletin des Nationalités de Russie" у Берні (також німецькою та англійською мовами). Знайомство з цими українцями справило велике враження на Г.Гуммеруса. У своїх спогадах він зазначав: "... тоді я усвідомив етнографічні та історичні підстави прагнення українців до незалежності і зрозумів, яке це має значення для Фінляндії. Українські прибічники незалежності були нашими очевидними та природними союзниками. Якби ця велика та багата країна стала незалежною, це б послабило сили Росії і, таким чином, сприяло б звільненню Фінляндії та збереженню її свободи. Але у той час тільки небагато хто насмілювався мріяти про незалежну Україну"⁴.

Влітку 1917 року у Стокгольмі було створено Українське інформаційне бюро, яке очолили Бандрівський та М.Залізник⁵. Як представникові "Союзу поневоленних Росією народів", Г.Гуммерусу доводилося працювати з ними у тісних стосунках⁶.

В процесі подальшого спілкування з діячами українського визвольного руху Г.Гуммерус все більше переконувався, що без визволення України справа визволення Фінляндії мала менше шансів на успіх. Тому він чим міг допомагав українським колегам. Зокрема, в налагодженні зв'язку з Києвом через Фінляндію.

Г.Гуммерусу було доручено таємно відвезти до Гельсінкі підготовлений М.Залізником меморандум про державний устрій України, на підставі якого Сенат доручив проф. Йосеппі Юліусу Міколла розробити проект акту про визнання Фінляндією України.⁷

На замовлення Українського інформаційного бюро у Стокгольмі влітку – восени 1917 року, тобто до проголошення незалежності Фінляндії, Г.Гуммерус написав брошуру "Самостійна Фінляндія", яка була видана у Києві у березні 1918 року у перекладі М.Залізняка.

Сьогодні ця брошура є бібліографічною рідкістю. Один із її примірників зберігається у фондах Національної Бібліотеки України імені В.І.Вернадського (РЛ 8201).

Текст подається за оригіналом. Збережено правопис та пунктуацію. виправлені лише очевидні друкарські помилки.

¹Gummerus G. Aktiva Kampår 1899 – 1910. Helsingfors, 1925. – Siv. 82 – 113.

²Gummerus G. Op.cit. – Siv. 180 – 223.

³Gummerus G. Jägare och Aktivister. Hägkomster från Krigsåren i Stockholm och Berlin. Helsingfors, 1927.

⁴Г.Гуммерус. Україна в переломні часи. Шість місяців на чолі посольства у Києві. – К., 1997 – С.39.

⁵Залізник Микола (1888 – 1950) – український громадсько-політичний діяч, публіцист.

Один з організаторів Союзу Визволення України (1914 р.) та української партії есерів. Довірена особа воєнного міністра та міністра закордонних справ Австро-Угорщини. Керівник Українського інформаційного бюро у Стокгольмі, учасник мирних переговорів у Брест-Литовську.

У 1919 – 1920 рр. був послом УНР у Фінляндії. Доктор філософії Українського вільного університету у Празі. До 1945 р. жив у Відні, де був захоплений радянськими військами і вивезений до СРСР. Загинув у в'язниці.

⁶Г.Гуммерус. Україна в переломні часи. Шість місяців на чолі посольства у Києві. – К., 1997.– С.41.

⁷Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф.3696. – Оп.1 – Спр.35. – Арк.59.

САМОСТІЙНІСТЬ ФІНЛЯНДІЇ

Ніколи не була російська кормига такою важкою для Фінляндії, як саме напередодні революції. Опанована цілковито російськими окупаційними військами, зведена з політичного боку до становища безправної країни, а з економічного поставлена на грані голодової смерті, сталася Фінляндія жертвою самоволі і розбійницьких забаганок московського уряду.

Війна була викликала в Фінляндії неясні сподівання, що зродили організований мілітарно-політичний рух, який ставив собі метою визволення краю за помічу ворогів Росії. Цей рух, – що був до речі народнім рухом в справжньому значінні цього слова, було незабаром викрито російською владою, чого наслідком були нечувані до того часу в історії Фінляндії знущання. Тисячі винних і невинних громадян увязнено, і запроторено в фінляндські і російські в'язниці, або заслано на Сибір. Вслід за тим почалися вже смертні присуди, і багато молодих фінляндців дожидало в казематах в'язниць і твердинь смертної кари.

Але несподівано прийшло визволення. Російська революція спричинила безпосередно звалення сатрапської влади генерал-губернатора Сейна¹. Знищено всі засоби русифікації, визволено політичних в'язнів і скасовано політичну цензуру, а за кілька днів після вибуху революції видав тимчасовий російський уряд маніфест, яким скасовано протизаконні заходи та русифікаційні засоби, що нехтували конституцію краю, і таким чином покликано автономію назад до життя. Незабаром скликано Сейм, а з Сенату, що був своєрідним фінляндським урядом, усунено давніх царських підніжків, замінивши їх найчільнішими фінляндськими громадянами усіх партій.

Так відітхнула Фінляндія після довгих, важких років гніту, знову вільними грудьми. Весь народ обхопило в перших днях революції почуття полегші і радості, а коли повернув із сибірського заслання колишній сеймовий посол, один з найзавзятіших борців за національні і державні права Фінляндії, Асесор Свінхувуд², радісний настрої досяг найвищого щабля. Так само зустрінута з щирим почуттям вдячності і пошани провідників російської революції, що завітали саме тоді до Фінляндії. До речі треба згадати, що між тими провідниками були деякі, як ось наприклад, Керенський, що вже з давніх літ боролися проти обмосковлення Фінляндії і за збереження її конституції.

Але Фінляндія навчилася всеж таки дечого за двадцять літ невинної боротьби, головню навчила не покладати надто великих надій на випадкові зміни політичної системи, і на хвиливі настрої. Вже давно переконалися чільні фінські політики, що без міжнароднього забезпечення державна незалежність Фінляндії стоїть на глиняних ногах. Доки фінляндське питання оставалося внутрішнім російським питанням, доти для Фінляндії не було нічого певного, бо наскільки можна вірити російським запевненням та обіцянкам, про це вже дуже виразно говорив історичний досвід. Так зараз після оголошення маніфесту про автономію в газетах і на площах, було висказано погляд, що маніфест не може бути достаточною зброєю навіть для збереження автономії.

Незабаром також виявилось, що ні відновлення, ні закріплення автономії, ні навіть значне розширення її, не вдовольняє вже більше фінляндського народу. Не даремне ж Росія зробила все, щоб переконати фінляндців, що прірва між обома націями є така велика, що державна зв'язь між ними неминуче мусить привести до політичного і національного поневолення слабшого сильнішою. Саме під час війни дозріла в Фінляндії думка про утворення окремої, незалежної од Росії, держави, а коли успокоїлися хвилі першого стихійного одушевлення знищенням старого режиму, висунулася ця думка на перше місце з силою довго тамованої народньої волі.

Ця думка пробивалася спершу несміливо в газетних статях, промовах і резолюціях, але згодом захопила теж провідників політичного життя. Переломовою хвилиною нового руху була велика програмова промова нового соціал-демократичного прем'єра Токоя, виголошена в Сеймі 20 квітня.

„Весь розвиток нашого народу, говорив промовець, його вся бувальщина і історія є живим свідоцтвом того, що фінський народ дозрів з бігом часу до повної самостійности, що він може зовсім самостійно керувати своїми законами, своєю долею і своїми плянами. Весь наш культурний розвій відбувався під знаком самостійности. Також наш економічний розвиток і все наше суспільне господарство так дуже відрізняється од економічної структури Росії, що не може бути навіть мови про таке з'єднання обох країв, при якому господарство одного краю було б покривджене на користь другого“. Щоб бути цінним і гідним сусідом вільної Росії, мусить Фінляндія мати повну самостійність, бо самостійний нарід (як московський) не може ніколи жити в згоді з поневоленим сусідом або з пригніченим союзником. Це повинні дуже добре розуміти і в Росії. „Я є певний того, продовжав промовець, що право самовизначення фінляндського народу та початок його самостійности стоять на міцному ґрунті. Нашим обов'язком є розвивати цю основу непохитно і послідовно в тому напрямі, щоб вже в недалекому майбутньому самостійність Фінляндії була цілком обезпечена“.

Особливо велику вагу має той факт, що це гасло було вперше проголошено соціал-демократами. Хто не знає фінляндської соціал-демократії, той міг би думати, що фінські соціал-демократи згодні зовсім з своїми російськими товаришами в їх нехтуванні національним питанням. Але справді фінляндські соціал-демократи глибоко переконані, що для правильного розвитку робітничого руху і для здійснення соціальних завдань незалежність Фінляндії від Росії є необхідна. Вони прийшли ще давніше до того переконання, що єдність з такою відсталою з соціального боку країною, як Росія мала б для Фінляндії фатальне значіння, а дальший розвиток російської революції зміцнив ще більше це їхнє переконання. Нічого більше не лякається фінляндська соціал-демократія, як анархії. Коли анархічні розрухи, що почалися останніми місяцями в Росії, перекинуться до Фінляндії (деякі факти дуже серйозно свідчать, що воно саме так буде), то це принесе величезну шкоду соціальному розвитку країни. Крім того соціал-демократи розуміють дуже добре, що політична реакція в Росії дуже швидко ще раз одбере у Фінляндії відновлену автономію.

Таким чином фінляндські соціал-демократи сталися найбільш переконаними проповідниками самостійності Фінляндії. Вони також не повагалися заявити про право Фінляндії на повну самостійність на міжнародній мировій соціалістичній конференції в Стокгольмі. На підготовчих нарадах з представниками голяндсько-скандинавського Комітету, 23 і 24 травня представники фінляндської соціал-демократії виразно заявили, що питання про правно-державне становище Фінляндії повинно вирішитися як питання міжнародне на майбутньому мировому конгресі. Настав час – заявили фінські делегати – здійснити це, чого бажає фінський народ, а саме повної самостійності. Це найпевніший засіб задоволення національних домагань фінського народу без конфліктів, які будуть завжди коли Фінляндія лишиться зєднана з Росією. Фінляндські соціал-демократи приєднуються цілковито до гасла міжнародної соціал-демократії про самовизначення всіх народів і домагаються також для Фінляндії права вирішати самій про своє державне становище. Вони апелюють до своїх партійних товаришів у всіх інших країнах і сподіваються, що вони, ті ж котрі вже нераз виявили свою симпатію до фінського пролетаріату, підтримають його також тепер всіма засобами.

Відношення фінляндської соціал-демократії до самостійницького руху має вже хоч би з того боку велике значіння, що соціал-демократи налічують абсолютну більшість у Сеймі (103 голоси на 200 всіх послів) і відповідно до цього мають більшість місць в автономному правительстві. Але також буржуазні партії приєдналися до цього руху. Молодофіни поставили на партійному з'їзді, що відбувся в середині квітня, домагання як найширшої незалежності Фінляндії. Таку саміську резолюцію прийняли також старофіни на партійному з'їзді з початку травня. На загальнокраєвому з'їзді шведської народної партії, скликаному в кінці травня висказано ще виразніше, що населення Фінляндії досягло вже такого високого щабля культурного і політичного розвитку, що має повне право домагатися рівноправного місця в колі суверенних націй, в формі самостійної держави. Четверта буржуазна партія, Селянська Спілка, схиляється в останні часи теж до самостійності.

Молодь, особливо студентство, без огляду на партійні переконання, посвятила всі свої сили визволенню рідного краю ще за довго до революції. Тому зовсім зрозуміло, що вона тепер, коли весь народ одверто приєднався до визвольного руху, стоїть як і перше в перших рядах. У „Відозві” студентів університету і політехніки в Гельсінгфорсі, випущеній 12 травня читаємо: „Ми фінляндські студенти переконані, що незабаром прийде година, яка принесе нашому краєві повну державну незалежність. Щоб досягнути цієї мети, положимо всі свої сили і свої здібности”. Студенти відіграють теж дуже важливу роллю в товаристві, що поширило свою діяльність по всій країні і ставить собі метою боротьбу за незалежність Фінляндії. Дві нові газети – „Svenska Fidinngen” і „Nusi Paiva” присвячено виключно для пропаганди цього руху.

Таким чином немає жодного сумніву, що все населення Фінляндії з рідкою однодушністю домагається незалежності. Але як ставиться Росія до цих плянів? Нам здається, що не треба навіть згадувати про те що буржуазно-демократичні партії Росії, які не менше націоналістично настроєні од старих реакціонерів, завзято виступають проти незалежності Фінляндії. Промови Токою в сеймі і всі інші заяви в тому дусі зустрічали з боку „Ръчи”, „Дня”, „Русской Воли”, „Нового Времени”, „Біржевых Вѣдомостей” „Русского Слова” та інших впливових буржуазних газет гострі протести і лайливі напади. Вони заявляли, що нічого не мають проти внутрішньої автономії Фінляндії, але не допустять порушення єдності держави. І справді мабуть немає жодного російського буржуазного політика, який би згодився добровільно признати за Фінляндією право на певну незалежність. Навіть добродушний теперішній генерал-губернатор Фінляндії Стахович³, великий прихильник фінського народу, заявив недавно підчас одного інтерв'ю, що Росія, як держава ніколи не допустить до повної самостійності Фінляндії.

Що ж до російських соціалістів, то їхнє становище до цього питання ще не вияснене. З поміж соціал-демократів тільки більшовики заявили виразно, що Росія не має права виступати проти бажань фінляндців, хоч би навіть вони домагалися повної незалежності і відділення од російської держави. Меншовики, як взагалі всі російські соціалісти, люблять дуже проголошувати право націй на са моозначення, але чи захотять вони, ідучи послідовно за згаданою засадою, признати право Фінляндії на державну незалежність, це ще велике питання. Фінляндські соціал-демократи, що їздили в кінці квітня до Петрограду, щоб про це довідатися, не одержали од своїх російських товаришів ніякої ясної відповіді.

Рішальче значіння має становище до фінляндського питання партії соціалістів-революціонерів, тому що ця партія, як це виявилось на всеросійському селянському з'їзді, має великий вплив на широкі маси селянства. Деякі провідники соціалістів-революціонерів заявили в приватній розмові з фінськими соціал-демократами на початку травня, що вони не будуть виступати проти змагань Фінляндії до незалежності. Але з цєю вільнолюбивістю важко погодити націоналістичні тенденції, які все більше і більше помічаються серед російських соціалістів-революціонерів. Цілком певно можна сказати, що їхній визначний провідник Керенський, ніколи не згодиться добровільно на незалежність Фінляндії. Недаром цей безоглядний революціонер в одному інтерв'ю з фінляндськими соціал-демократами з обуренням назвав змагання фінляндців до незалежності „революційним змаганням”. Треба теж зауважити, що російське селянство, яке стоїть під впливом соціалістів-революціонерів, не розуміє небажання фінляндців вступити в склад російської федеративної республіки і дивляться на боротьбу за незалежність, як на ознаку ворожого відношення до Росії.

Одно є тільки певне: Доки сучасне російське правительтво має силу, доти воно в ніякому разі не зречеться добровільно Фінлян дії. І як довго воно тримає в своїх руках російське військо, так довго воно напевно не повагається ужити збройної сили, щоб силою подавити фінляндське повстання. Аджеж висказав Керенський недавно в одній промові в Гельсінґфорсі зовсім незатаєну погрозу проти Фінляндії. А що російські війська дуже легко нацькувати на фінляндців, про це не може бути жодного сумніву. Вже ж поводитися вони там з непереносною нахабністю. Фінляндські газети містять що дня довгі справоздання про знущання російських солдатів над мирною людністю. В багатьох місцях приходило навіть між військом і людністю до гострих суперечок і бійки. Опріч цього військово начальство з підозрінням слідить за кожним рухом „сепаратистів”. По всій Фінляндії улаштовується тепер так само, як перед революцією, лови на „німецьких шпівнів”, а жандарми і агенти охрани, що дуже швидко зробилися добрими революціонерами і перейшли здебільша на службу нового режиму, почали на ново наставляти свої сіти на „підозрілих”. Слово, „зрада” літає в повітрі і не важко собі уявити, що може бути, коли це слово буде кинено в військові казарми.

На цю можливість мусять відповідальні політики в кожному разі звернути увагу, призадуматися, поки зважаться від слів перейти до діла. Коли Сейм захоче здійснювати програму Токою і одного гарного дня оповістити Фінляндію незалежною, окремою од Росії, державою, то таке проголошення буде вважатися при теперішньому станові річей, повстанням і зрадою російської демократії.

Але повстання без реальної сили за словами може бути хіба або нікчемною комедією, або страшною трагедією.

Через те Фінляндія мусить зрестися на якийсь час остаточного відділення од Росії, яке цілком послідовно впливало б з національної програми, проголошеної Токою. Таку думку висловив лідер соціал-демократів Урій Мугелін, голова сеймової Комісії по виробленню основних законів, (який користується в згаданому питанні великим авторитетом в своїй газеті „Кансан Тагто” в Улеборзі. Ось що пише він:

„Негайне проголошення незалежності було б на мою думку, вчинком, який випередив би нормальний розвиток подій. До такого вчинку політично дозрілий народ не може допустити. Наш народ буде непохитно і за всяку ціну берегти свого права на самовизначення, але він доти не візьметься за утворення суверенної держави, доки не настане слухна, історичним розвитком продиктована година визволення. Однак це не значить, що ця година настане аж в далекому майбутньому. Вона може прийти навіть дуже швидко, але викликати її штучно і поспішно було б нерозумно. Але коли пробє ця година, викликана історичними умовинами, яка прикаже нам утворити зовсім самостійну державу, тоді од нашого народу мусимо вимагати діла”.

Таким чином Фінляндія хоч зрелася на найблизчий час остаточного проголошення незалежності, всеж таки поставила своїм неодкличним завданням, улаштувати тимчасово свої стосунки з тимчасовим російським урядом і не допустити його вмішування в фінляндські справи. З тою метою приступив Сенат ще з перших днів революції до виготовлення проекту законів, які мають бути передані Сеймові на затвердження, і на основі яких всі головніщі прерогативи бувших монархів мають перейти до автономного правительтва Фінляндії. До фінляндського Сенату повинно належати остаточне слово в усіх фінляндських, справах. Виняток повинні становити тільки ті справи, що стосуються до правних відносин між Росією і Фінляндією та до російських установ і громадян в Фінляндії і опріч того призначення генерал-губернатора і його адютантів. Генерал-губернаторові дається право, вибирати членів економічного департаменту в Сенаті з поміж осіб, які користуються довірям Сейму.

Хоч як уміркований і, можна сказати, скромний був цей проект Сенату, зустрінуто його в російських урядових колах дуже вороже. Юридична комісія, якій петроградський тимчасовий уряд передав на розгляд законопроект Сенату, вирішила одногосно, що тільки Всеросійські Установчі Збори, а не тимчасовий уряд, можуть установити, чи законопроект можна предложити на затвердження Сенату, тому що він виходить поза межі дотеперішніх правових відносин між Росією і Фінляндією. Але з фінляндського боку відкинено як раз в цій справі компетенцію Всеросійських Установчих Зборів.

Таким чином виявилось, що правительтво Мілюкова не хоче в ніякому разі признати права самоозначення Фінляндії навіть в межах внутрішнього місцевого самоврядування. Але навіть для

російських соціалістів були ці домагання занадто гострими. В своїх газетах висказували вони часто своє незадоволення з приводу цієї політики фінляндців. Із зростом впливу рад військових і робітничих депутатів стався соціалістичний погляд на фінляндську справу пануючим. Одставка Мілюкова принесла вкінці розв'язку. На початку червня зважилося вкінці тимчасове правительство згодитися із внеском фінляндського Сенату, однак з деякими немаловажними змінами. До фінляндських справ, які повинна вирішати „найвища російська влада”, залічено всі питання, які взагалі торкаються „інтересів Росії”, і крім того право скликання, відчинення, замкнення і розпущення Сейму. Генерал-губернатор має право рішати в сумнівних випадках, чи якась справа належить до тих питань, які, повинна вирішати „найвища влада”. Коли на його думку є це саме так, тоді Сенат мусить передавати це питання на вирішення „найвищої влади”. Також російський Уряд застерігає собі право не тільки призначувати генерал-губернатора, але також затверджувати запропоновану Сенатом особу на посаду державного секретаря Фінляндії.

Поza цими додатками до первісного тексту законопроекту Сенату не важко доглянути намір російського уряду, задержати за собою право вирішування всіх важливих політичних справ, що відносяться до Фінляндії, аж доки стане зовсім невідомо, які саме справи „нарушують інтереси Росії” і в наслідок цього буде залежати од забаганок генерал-губернатора або кожночасного російського уряду, чи Фінляндія справді має право сама вирішати свої справи, чи ні. Фраза, „справи, що нарушують інтереси Росії” нагадує дуже вислів „державні справи” в недавно скасованому законодавчому акті з 1910 року, що був основою обрусительної роботи в Фінляндії останніх років.

Таким робим законопроект в такій змінній формі не дає цілковито жадної запоруки Фінляндії, що її права не будуть порушені новими замахами з боку Росії. Але цим справа не вичерпується. Тут мова йде, як це виразно підкреслено в законопроекті, тільки про тимчасове уладнання відносин між Росією і Фінляндією. Питання, чи і як взагалі має бути Фінляндія зєднана з Росією, лишається одвертим.

Це підкреслив дуже виразно теж голова фінляндського уряду, товариш Токой, в своїй промові в Сеймі 12 червня. „Я хочу сказати вам, – говорив Токой – на цьому місці, що ми, як члени правительства нашого краю не ховали перед вами того факту, що ці всі заходи мають тільки тимчасовий характер і мають на меті упорядкувати лише тимчасові відносини між фінляндським Сеймом і тимчасовим російським урядом. Наша мета лежить значно дальше, тому що фінляндський народ і Сейм домагаються волі і самостійности рідного краю, які б відповідали тому місцю і тому становищу фінського народу поміж іншими націями, яке ми, як культурний нарід, вже тепер безсумніву займаємо в сучасній світовій громаді. Це ми завжди виразно говорили членам тимчасового російського уряду”.

Таким чином ця перша уступка, яку після довгої боротьби зробив російський уряд фінляндцям, ні трошки не захитала їх стремління до раз поставленої мети, а навпаки зміцнила ще їхнє хотіння. Недаром вважають витривалість національною прикметою фінляндців. Декілька днів після цієї другої промови, а саме 18 червня, висказався соціал-демократичний зїзд ще раз урочисто за незалежність Фінляндії. В одноголосно прийнятій постанові зазначено, що як раз соціал-демократичне становище вимагає незалежности, через те, що Фінляндія не зможе доти вступити на шлях нормального соціального розвитку, доки лишиться зєднана з Росією. Російська буржуазія швидче чи пізніше знову попробує поневолити Фінляндію, і тому Фінляндія стане на своє належне місце, коли буде незалежною республікою у вільній спілці в вільною Росією.

Чи теж фінляндська буржуазія згодиться на республіканську і демократичну форму правління, це питання лишається поки що одвертим. Але головною справою є не це питання, лише домагання незалежности та одокремлення від Росії, а в цьому другому між буржуазією і соціал-демократією немає жодних непорозумінь.

Розуміється що ніхто не забуває, що цілковите відокремлення від Росії залежить від політичних і військових умовин, які тепер годі передбачати. Виходячи з реальних політичних міркувань треба теж лічитися з можливістю, що між Фінляндією і Росією останеться якась політична зв'язь. Але навіть в такому випадку Фінляндія ніколи не згодиться признати над собою суверенности Росії. „За Російським Урядом – читаємо в вище згаданій постанові соціал-демократичного з'їзду – не можна в ніякому разі залишити права затверджувати фінляндські закони, скликати і розпустити фінляндський Сейм, призначувати час, як довго має трівати сесія, а також зупиняти розширення прав Сейму, особливо в напрямі демократизації форми правління згідно з домаганням робітничої кляси. Так само Сейм повинен мати необмежене право установляти державний бюджет і митові закони. Російський уряд не повинен мати впливу на призначування членів фінляндського уряду і на урядників, коротко кажучи Росія не повинна мати права робити якого небудь політичного насильства над Фінляндією. Фінляндія мусить мати власне народне представництво і власний уряд, відповідальний перед своїм народом. Крім того російській владі мусить бути відібране право тримати підчас миру на фінляндській території військові залоги і будувати твердині”.

Отже як бачимо, навіть ці мінімальні домагання ідуть далеко далі од того розміру незалежности, яку мала Фінляндія раніше як автономна держава. Коли відношення між Фінляндією і Росією буде установлено на таких основах, тоді між ними останеться тільки один зв'язок: спільна закордонна політика більш-менш на зразок австрійсько-угорської унії. Але в цих мінімальних домаганнях пробивається передовсім одно

головне бажання фінляндців: мати з Росією як найменше спільного в політичних справах, а коли можливо, то й зовсім нічого.

Перше з цих мінімальних домагань, а саме що у російського уряду мусить бути відібране право суверенности в вирішуванні справ фінляндського законодавства і внутрішнього самоврядування, вже почасти здійснено уступкою тимчасового уряду в питанні про компетенцію. Цей факт має через те велике значіння, що саме тепер важке внутрішнє становище Фінляндії вимагає всіх сил і авторитету автономного фінляндського уряду.

В першу чергу перед ним лежить завдання вирішити дуже складну продовольчу справу. Вже в протягу кількох десятиліть Фінляндія не може задовольнити власною продукцією потребу хліба. Це пояснюється частково постійним приростом нехліборобської людности, частково також тим, що скотарство і молочарське господарство здобувають собі побіч хліборобства все більше значіння. В 1913-ому році вивезла Фінляндія за кордон сільських продуктів на 49.6 мільонів фінських марок, з того масла на 35.3 мільонів, тоді як в тому самому році ввезено до Фінляндії збіжжя на 99 мільонів марок, здебільше з Росії, Німеччини і Північної Америки. Коли загорілася війна, яка припинила довіз живности з заходу, Фінляндія мусіла вдовольнитися ввозом хліба тільки з Росії. Але і цей довіз згодом все більше і більше ставав неможливим, головно через руйну російського транспорту. В перших чотирьох місяцях цього року одержала Фінляндія з Росії тільки 12 мільонів кілограмів хліба, тоді як в 1915 році в протягу такого самого часу одержано 65 мільонів кілограмів. Особливо після російської революції довіз хліба до Фінляндії припинився майже зовсім, так що тепер, як що не вдасться якимсь чином відновити закордонний імпорт, Фінляндія може опинитися в небезпеці лишитися без хліба.

Ця обставина має тим більше грізний характер, що війна підірвала дуже і інши галузи сільського господарського промислу. Кількість худоби зменшилася значно через недостачу поживи, а частково через реквізицію для армії; всю ж невелику продукцію молока і масла забирає Петроград.

Із запасами власної продукції могла б Фінляндія ще якимось обійтися, коли б на її території крім тутешньої людности не було безліч російського війська та великого числа цивільних росіян, що особливо після революції почали собі шукати в Фінляндії притулку (їх налічують біля пів мільона). До того при розділі поживи росіяне займають упревілейоване становище. Досить тільки привести приклад, що з усього мяса, яке споживає Фінляндія, більше як половина йде для російського війська.

Щоб упорядкувати продовольчу справу, прийняв недавно Сейм закон, який уповноважує фінляндську владу безоглядно реквізувати всі харчеві запаси і продукти. Але і ці заходи не зможуть остаточно задовольнити потреб людности до того часу, доки на населенні буде лежати обов'язок [утримувати – В.П.] російських переселенців.

Крім того багацько клопоту для фінляндського уряду спричинив стихійний, непорядкований і інколи дуже сильний страйковий рух, який останніми місяцями почався в деяких околицях краю. Спочатку застрайкували сільські робітники на лятіфундіях південно-західної Фінляндії з метою добитися восьмигодинного робітного дня і вищої заробітної оплати. Опісля вибух загальний страйк в невеличкому місті Равмо, який мав на меті змусити городську владу збільшити соціал-демократам число мандатів. Це сталося з тої причини, що через високий ценз робітники майже не мають ніякого представництва в мійських радах Фінляндії. Ще більше серйозний, але за те користний загальний страйк вибух перед кількома тижнями в іншому фінляндському місті Або.

Цей страйковий рух, що мав здебільша місцевий характер, був зовсім природним наслідком революційного настрою, який прийшов з Росії і викликав неспокій серед робітництва по інших краях. Фінляндська соціал-демократія визнала необхідним припинити ці самовільні, неорганізовані прояви невдоволення. Аграрні роз рухи загрожували в великій мірі продовольчому забезпеченню краю, а з політичного боку шкодили чимало самостійницькому рухові, якого найбільше послідовними оборонцями були соціал-демократи.

В цій справі багато допомогло те, що і Сейм і фінляндський уряд складались в більшості із соціал-демократів і через те мали більший вплив на робітництво од буржуазного уряду. Сенат з соціал-демократом Токоєм на чолі приступив енергійно до встановлення ладу. Він покликав робітництво до спокою, вказуючи на те, що на розгляд Сейму буде негайно внесено закони про зміну виборчої ординації до мійських самоврядувань в демократичному напрямі та про зміну земельних відносин в інтересах робітництва. Крім того члени уряду, і соціал-демократичного центрального комітету а також представники професіональних союзів приступили до переговорів в справі страйків, і незабаром між робітництвом запанував повний спокій.

Але найбільшим тягарем для Фінляндії є безумовно окупація краю російськими військами, яка зводить на нівець всю внутрішню волю країни, здобуту революцією. Весь нарід проникнутий одним горячим бажанням: увільнитися од цих невігідних і свавільних непрошених гостей. Фінляндські залізничники загрожують страйком, коли не буде припинено те безладдя, яке роблять російські салдати по залізницях. В багатьох околицях виникли гострі непорозуміння між військом і місцевою людністю, які приводили інколи до розрухів і кровопролиття. В газетах і на мітінгах висловлено безліч домагань випровадження російських військ з Фінляндії.

Але голими словами ще ніколи нічого не здобуто, коли за словами не має реальної сили. Тимчасовий російський уряд відповів на ці домагання збільшенням російської армії в Фінляндії, і крім того послав на Фінляндію чимало козацьких полків.

Як раз недостатком реальної сили за словами треба пояснити всю дотеперішню обережно-вижидаючу політику Фінляндії починаючи з перших днів революції. Але те, чого поки що не можна здобути силою, буде досягнуто незабаром внутрішнім розкладом російської держави. Прийдешній конфлікт між буржуазно-національними і соціалістичними російськими партіями і безпинне ослаблення держави з військового боку дадуть Фінляндії змогу, проводити крок за кроком свої домагання в життя. Так, наприклад, більшовики вже висловилися рішуче за відокремлення Фінляндії від Росії. Але особливі надії покладає Фінляндія на визвольні змагання інших народів Росії, в першу чергу України. Спільному походу цих всіх народів шляхом обопільної підтримки великороси навряд чи зможуть опертися.

В кінці розв'язка фінляндського питання залежить в великій мірі від нових загально-європейських умовин, які утворяться після заключення миру. Публична думка Європи мусить переконатися, що вимоги Фінляндії бути самостійною на мирних переговорах не сміють бути знехтовані. Державне становище Фінляндії мусить одержати міжнародню зброю. Про це вже переконалася міжнародня соціал-демократія, а саме представники німецької соціалдемократії на конференції в Стокгольмі висказалися рішуче за незалежність Фінляндії, вимагаючи для неї таких самих прав, як для Польщі.

Щож до самих воюючих держав, то й вони мусять вкінці зрозуміти що утворення незалежної Фінляндської держави є в інтересі цілої Європи, яким мусять, уступити забаганки Росії. Коли Фінляндія лишиться в руках Росії, буде вона невпинно яблуком суперечок і неспокою, бо коли такий культурний нарід як фінляндці вже раз поставив собі метою здобуття незалежності, то він доти не спочине, доки не здобуде її.

В кожному разі можна сподіватися, що центральні держави в своїх власних інтересах оборонятимуть самостійність Фінляндії. Але чи згодяться на це союзники?

Правда, недавно французський міністер Тома в розмові з співробітником шведського телеграфного бюро заявив загальними словами, що „французи бажають для Фінляндії не тільки автономії, але ширших форм незалежності”. Та од слова, до діла остається завжди довгий шлях.

В кожному разі на мирній конференції Фінляндія не може і не сміє бути предметом компенсації. Її народів не сміє бути одмовлено право зайняти між політично самостійними націями Європи рiноправного місця.

¹Зейн, Франц-Альберт Олександрович (1862 – 1918?) – генерал, державний діяч. У 1907 – 1909 рр. помічник генерал-губернаторів Фінляндії. Останній генерал-губернатор Фінляндії (1909 – 1917). Проводив рішучу політику русифікації краю. При ньому, всупереч одноголосному рішенню сейму, був проведений через законодавчі установи Росії закон 17 липня 1910 р. “про порядок видання законів та постанов загальнодержавного значення, які стосуються Фінляндії”, який викликав пасивну протидію населення. У відповідь на це багатьох незадовільних законом було звільнено від служби, придушено фінську пресу, протягом 1910 р. достроково розпущено два сейми.

²Свінхувуд Пер Евінд (1861 – 1944) – перший прем'єр міністр Фінляндії (листопад 1917 р. – травень 1918 р.). В травні – грудні 1918 р. виконував обов'язки голови держави (регент). Прем'єр-міністр (1930 – 1931 рр.), президент Фінляндії (1931 – 1937 рр.).

³Стахович, Михайло – останній генерал-губернатор Фінляндії (1917 р.). Ліберальний політик.